

FRÅN MAGI TILL MORD

Det första offret var Sven Eriksson. Han hade fyllt fyrtio, arbetade som droskchaufför i Västerås och fick körningen från Stora Torget för det var han som stod i tur. Ivar Björkman, som tagit emot beställningen, i Bilcentralens växel, skämtade och sa att han inte skulle bli ledsen om det blev en bomkörning. Kanske hade han en känsla av att något var fel, kanske för att han som beställt bilen inte genast sagt sitt namn.

- Va? hade han sagt när Björkman frågat efter namnet.

Björkman hade upprepat frågan. En kort paus, sedan hade mannen sagt:

- Gottfrid Eriksson från Enköping.

Konditoriet vid Stora Torget, där droskbilen skulle hämta upp honom, hette Gottfrid Johanssons Konditori.

Vittnena skulle efteråt inte ha mycket mer att säga om passageraren än att han var i tjugofemårsåldern, välklädd och att han bar glasögon och ljusgrå keps. Han var smal, sa de också. Tämligen lång, sa någon. Ett par vittnen noterade den mörka överrocken och att han dragit upp kragen och böjt sig framåt som för att dölja ansiktet där han satt ensam i bilens baksäte. Sedan var han som bortblåst.

Det var en fredagskväll i mitten av november 1930. Vädret var disigt, ett par grader varmt, fuktigt om än inget regn.

Sven Eriksson hittades påföljande morgon i en bäck vid Sörbo bro, strax utanför Sala. Han låg på rygg, med huvudet mot strandkanten, liksom fastkilat mellan några stenar. Annars skulle kroppen antagligen ha dragits med i det starka strömdraget, och kanske hittats först långt senare. Han hade skjutits med två skott i nacken, nära inpå, med fem centimeters mellanrum, men märkligt var att han avlidit först i bäcken, genom drunkning. Märkligare ändå var att i ena byxfickan hittades hans portmonnä med 25:75 i växelmynt och 105 kronor i sedlar, i kavajens innerficka plånboken med 120 kronor i sedlar. Rån var det alltså inte. Hämnd kan motivet heller inte ha varit, skrev *Sala Allehanda* efter mordet, eftersom ingen visste att just Sven Eriksson skulle få beställningen. Några ovänner hade han inte, såvitt bekant.

"Antingen är mördaren en dåre eller annars har han haft en oförklarlig anledning till

dådet", skrev tidningen. Polisen lutade åt åsikten att mordet skett oöverlagt, efter ett bråk om någonting.

Bilen hittades samma eftermiddag, några kilometer bort, en bit in i skogen. Både framsäte och baksäte var genomdränkta av blod. Antagligen hade mördaren, efter skotten, fått över Eriksson i baksätet och därefter kört bilen till Sörbo, ut på bron, och lämpat liket i bäcken. Kunde en ensam mördare ha gjort allt detta? Sven Eriksson var en kraftigt byggd man, vägde gott och väl hundra kilo. Fynd av löv, sand och grus på kroppen, också inuti kläderna, i näsan, på läpparna, samt skrapmärkena i ansiktet tydde på att han släpats på marken, någonstans i terrängen. Hur hade mördaren tagit sig från bilen? Vart?

Tipsen som fortsatte att rinna in till polis och tidningar åtskilliga veckor efter mordet handlade om främmande män som gått av och an på perronger, stigit på tåg och försvunnit, flytt till skogs, väckt någon mitt i natten. Några barn hade sett ett främmande ansikte i ett fönster, inte alls långt från mordplatsen. Kanske en spritsmugglarliga, ett gräl om körningen då chauffören fattat misstankar? En person "av luffartyp" satt i förhör hos polisen, en vecka efter mordet, men kunde avföras då det visade sig vem han var, en sinnesslö ung man, och var han hållit hus den natten och nu skulle han hämtas av sin fader. Gemensamt för dem alla: de var främlingar, på tillfälligt besök i trakten, och nu befann sig någon annanstans, långt bort från Sala.

Erik Hedström hade lekt med Sigvard Nilsson som barn, men sedan hade de kommit från varandra. Sigvard var tre år äldre, född och uppvuxen i en annan sorts familj, en familj med pengar och ett aktat namn i Sala, medan Erik inte minns sin far, som dött när han var två, och han hade fått följa modern runt till de anställningar hon haft som hushållerska. (De tre äldre systrarna togs om hand av en släkting.) Sigvard Nilsson började efter skolan som biträde i faderns butik, Adolf Nilssons Herrekipering som låg i Sparbankshuset vid Stora Torget, och även om det var långt från de drömmar han närde bidrog han till familjens försörjning och dessutom kunde han gå fint klädd, i kostym, överrock och blankputsade skor. Redan under sista terminen i skolan hade Erik Hedström börjat arbeta som springpojke i en handelsbod, på eftermiddagarna, men han ertappades med att stjäla, flera gånger, och efter ett bostadsinbrott tillsammans med en kamrat skickades han till Sundbo, ett

skyddshem för varnartiga pojkar. Då var han fjorton. I barnavårdsnämndens papper noterades att gossen Hedström var snäll och foglig, men han hade saknat tillsyn eftersom modern arbetat. I skolan hade han inte gjort något väsen av sig, men han var lat, verkade likgiltig för skolarbetet. Fyra år senare, hösten 1928, kom han tillbaka till Sala, fick en anställning hos Linders Elektroniska Verkstad – på Sundbo hade man uppmärksammat pojkens stora intresse, och begåvning, för allt elektrisk – och det var nu han en försommarekväll fick höra Sigvard Nilssons namn nämnas. Sigvard Nilsson skulle visst syssla med magi och hypnos. Han var visst mycket duktig. Kanske samma kväll, kanske någon kväll senare, satt Erik Hedström och en kamrat på ett café. Det fanns ett piano där. En pojke spelade. Erik Hedström uttryckte sitt gillande. Han spelade inte själv något instrument, men han tyckte mycket om musik, alla sorters musik – symfonier, opera, dansmusik – och han lyssnade gärna, beundrade sådana som kunde spela, berördes på ett sätt som inget annat berörde honom.

– Äh, sa kamraten, det är då ingenting mot Sigvard Nilsson.

– Spelar han piano också?

Visst spelade Sigvard Nilsson piano.

Ett par, tre kvällar senare följde Erik Hedström kamraten hem till Sigvard Nilsson, som bodde med föräldrar och en yngre syster i en stor villa i utkanten av centrum, nära ån. Kvällen inleddes med att den unge värden spelade några stycken på piano, sedan satt de och pratade en stund, och det är kanske inte så konstigt att samtalet snart kom in på de magiska experiment det påstods att han sysslade med. Vad han kunde? Jo, han kunde, till exempel, ta reda på var ett föremål hade gömts genom att först hålla det en stund i handen, därefter koncentrera all sin tankekraft på föremålet i fråga. Redan samma kväll hade han hittat en pinne som Erik Hedström och hans kamrat gömt i ett angränsande rum. Han hade öppnat dörren, gått direkt på pinnen. Han hade gjort det flera gånger.

Sigvard Nilsson hade ett eget rum i villan, ett rum som Erik Hedström aldrig sett maken till. Där fanns tunga draperier för fönstren, äkta mattor på golvet, en ottoman och på en piedestal en stor vit glaskula i vilken rökelse sakta brunnit. En tung, sötaktig doft hade legat över rummet. Färgerna gick i brunt, mörkt rött, guld. Erik Hedström lade märke till de många böckerna i bokhyllan.

Sigvard Nilsson hade varit så snäll och vänlig, och sa att de var välkomna tillbaka.

Behöver det sägas att Erik Hedström kom tillbaka?

De skulle bli vänner, nära vänner, men det var en vänskap där en av dem ledde, den andre följde. En pratade, den andra lyssnade.

Också till utseendet var de varandras motsatser: Sigvard Nilssons bleka och tunna gestalt, med smala sluttande axlar, liten bröstorg och ett ansikte där den höga och välvda pannan, den matta blicken och den märkligt flyende hakan drog till sig uppmärksamhet. Detta i kontrast till Erik Hedström som visserligen var några centimeter kortare men påminde om en idrottsman, brottare eller fotbollsspelare, med sina breda axlar, kraftiga bringa, långa och muskulösa armar, grova händer. Han såg påfallande bra ut, hade ett öppet ansikte med gulblont hår och vaken blick. Fast en barnförslamning hade tagit kraften ur hans vänstra ben, deformerat hans gestalt, så att han haltade illa och hade svårt att stå längre stunder. En syster mindes hur han som barn kommit hem från scouterna och gråtit, eftersom han inte kunnat vara med de andra och leka.

Erik Hedströms mamma och systrar var så glada över att pojken funnit en så fin, väluppfostrad och intelligent kamrat.

Sigvard Nilsson, som 1932 skulle ändra sitt efternamn till Thurneman – vilket möjligtvis är ett anagram på Manhunter, människojägare – har berättat om sin vändpunkt, eller "omsvängning" som han kallade den. Den ska ha inträffat några år tidigare, på sommaren 1924, i juni, då han var femton. Sala firade trehundraårsjubileum i veckorna tre med industri- och hantverksutställningar, jordbruks- och trädgårdsutställningar, nöjesfält, ryttartävlingar, uppträdanden, serveringar i det fria. Kung Gustav V invigde. En specialskriven kantat framfördes. Människor kom i tusental från hela landet, också utländska turister. Staden visade upp sig, visade vad den förmådde också sedan silvret i gruvan tagit slut. "Stadens väl och ve hänger inte längre på silverberget", som det stod i *Sala Allehanda*. Sigvard Nilssons mamma Alma Nilsson har berättat om hur sonen försvann bort till utställningsområdet så gott som varje kväll, på helgerna, ensam eller tillsammans med kamrater. Han hade slutat skolan året innan, mot sin vilja, och börjat arbeta i butiken. En dag, på en servering, träffade han Andersen.

För professor Olof Kinberg, som utförde den rättspsykiatriska undersökningen av Sigvard Thurneman, berättar han om denne Anderson som går som ett spöke genom hela rättsprocessen, eftersom det är han, den danske magikern, som blev till ett slags ideal, en hjälte, för den femtonårige Sigvard Nilsson och fortsatte att vara det under åren som följde. Ålder? Någonstans mellan 27 och 30 år, men han verkade yngre, var mycket ungdomlig till sättet; det verkade som om han "övervunnit det fysiska" som Thurneman uttrycker det. Han åt inget annat än okryddat ris. Han drack inget starkt. Det var förresten så de hade kommit att prata med varandra, på uteserveringen: mannen hade kommit fram, sagt att han såg att de drack Sockerdricka, möjligen hade de något gemensamt. Utseende? Ljus, påminde om Hedström, fast längre, mörkare, med hög panna och rätt kraftig hårväxt. Mycket trevlig till sättet, pratsam, ytterst underhållande.

- Jag kunde sitta i långa stunder och bara höra på honom, säger Thurneman till Kinberg.

Andersen, säger Sigvard Thurneman, visste det mesta om yoga, var fullt insatt, hade grundat en sekt, eller en förening, i Danmark. Fast den var en del av en större, världsomspännande rörelse, med huvudsäte i Indien. Han var författare också. Han skrev böcker.

- Hade ni dem hemma? frågar Kinberg.

- Nej, jag fick lämna dem tillbaka när jag hade läst ut dem. Det var det teoretiska som jag läste i dem, dom var bara manuskript förresten så dom skickades tillbaka till honom.

Andersen undervisade honom under de fjorton dagar han stannade i Sala, lärde honom att skilja på Indiens olika yogasystem, fick honom att förstå att det var människans tankar och känslor, inte hennes verbala förmåga, som var huvudsaken. "Inför de experiment som Andersen utförde blev jag övertygad om att Yogans träningsmetoder måste vara de enda som skulle föra till något resultat", skriver han i den levnadsskildring Olof Kinberg bett honom göra. Han tränades i att försätta sig i hypnotiskt tillstånd. Han fick rökelse för att övervinna kroppens motstånd mot denna underkastelse under tanken och känslan. "Med de sensationer som man med tankens hjälp erhåller i detta tillstånd följer en klarhet och ro som knappast kan beskrivas", skriver han också. "Man är fullständigt oberoende av sin kropp och kan

ledigt kvarbliva i samma tillstånd sex till sju timmar utan att känna någon trötthet över kroppens ställning."

För sin mor berättade Sigvard Nilsson att Andersen sagt att det var honom han sökt, ty han var född samma dag som en yogi med övernaturliga krafter hade avlidit.

Yogins själ hade vandrat över i hans kropp. Sigvard Nilsson skulle snart få komma till Danmark och utbilda sig till yogi, senare också till Indien, där han skulle behöva stanna i fyra år. Modern hade varit lite bekymrad över det där – så långt borta, och så länge.

Nej, Alma Nilsson hade inte träffat dansken. Men Adolf Nilsson, fadern, hade gjort det. Han minns att han en sommarkväll, när han kom hem, hade blivit presenterad för någon, en dansk, som suttit med sonen i trädgården. Efteråt hade Sigvard berättat att mannen var magiker, hypnotisör, och att han påstått att sonen besatt "en magisk kraft av stort värde".

Till Olof Kinberg säger Sigvard Thurneman att Andersen blivit väl bekant med hela familjen; han hade bott hos dem i fjorton dagar. De hade tyckt mycket om honom.

Han skulle utföra sina experiment på flera kamrater, men ingen tycks ha underkastat sig, och påverkats, som Erik Hedström. Han drog några gånger över handen på honom så att känslan försvann: efteråt gick det att sticka en nål genom handen, flera gånger, utan att det gjorde ont eller kom ens en bloddroppe. Han visade kortkonster, upprepade tricket med pinnen, också med förbundna ögon. Han påstod att han skulle kunna bota sin kamrat från hans lyte och det gick till så här: Han bad honom ligga ner på ottomanen, se honom djupt i ögonen och sedan hade han fattat honom i händerna, bett honom släppa tanken på allt och blunda. Sigvard hade mumlat någonting, upprepade gånger – han kallade det visst "mantra" – och fört sina händer över hans kropp, från huvudet och ner mot fötterna, gång på gång, utan att vidröra honom. Erik Hedström berättade att han sjunkit in i ett sömnlignande tillstånd som kunde vara upp mot tre timmar, fast när han vaknade kändes det som om han varit borta i bara någon minut.

Efteråt hade han känt sig "olustig", "egendomlig". Liksom frossa i kroppen. Botad blev han dock inte.

Seanserna skedde alltid nattetid, i Sigvard Nilssons rum, i ljuset från en enda lampa med svagt sken. Och så rökelsen förstås.

Sigvard Nilsson påstod att han kunde förmå en människa att utföra olika handlingar genom att inpränta den tanken hos henne, till exempel förmå en bankkassör att överlämna pengar till honom. Han påstod att han kunde sänka hjärtfrekvensen hos en person så pass att hon bara behövde sova en timme om dygnet. Han prövade på Erik Hedström, som efteråt måste tillstå att han inte kände sig särskilt trött, om än inte utvilad. Han påstod att kunde sänka hjärtverksamheten helt och hållet, "så att döden inträdde". Det ville Erik Hedström inte vara med om.

Ofta tog de långa promenader genom staden, under sena kvällar och nätter. Sigvard Nilsson berättade om dansken han mött och fortsatt att brevväxla med. Fast det namn Erik Hedström mindes honom nämna var Waldosa, doktor Waldosa. Han skulle vara en styv tankeläsare, en hypnotisör, en magiker. Han kunde köra bil med förbundna ögon. Han kunde förflytta en människa i rummet med hjälp av tankens kraft. Doktor Waldosa tillhörde en hemlig dansk sammanslutning till vilken även Sigvard Nilsson kunde räkna sig. Han skickade böcker till honom, hade inbjudit honom att besöka Köpenhamn.

Sigvard Nilsson pratade och pratade, formulerade åsikter och tankar som Erik Hedström till att börja med fann besynnerliga, allt efterhand intressanta, så småningom tilltalande. Den västerländska guden var ett mänskligt påfund för att hålla den stora massan nere. Människor betydde inget. Endast själen betydde något. Kroppen var blott ett hölje för själen som vandrade från en individ till en annan. Själarna kunde indelas i en mindre och en större grupp. Själv tillhörde Sigvard Nilsson den större gruppen, till dessa andligt högre utvecklade människor.

Erik Hedström sa väl inte så mycket.

I början av november 1929 steg Sigvard Nilsson på tåget mot Köpenhamn för att träffa Andersen och medlemmar i den danska föreningen. Han kom hem och berättade för sina föräldrar, för sin syster och för Erik Hedström om det enastående mottagande han fått i den danska huvudstaden. Han hade också fått veta att en svensk förening fanns, med den högsta ledaren, kallad Robbert, placerad i Stockholm. Det var en förening med många strängar på sin lyra, med stora ekonomiska resurser.

Erik Hedström och en kamrat fick frågan om också de ville bli medlemmar, vilket de ville, och en tid senare kunde Sigvard Nilsson berätta att han skrivit till Köpenhamn och fått klartecken angående deras medlemskap. De fick se ett dokument av något slag, ett papper att skriva under, ett kvitto på att nu var de medlemmar. Också andra unga män i Sala antogs som medlemmar. Föreningens namn var DMC, Den Magiska Cirkeln. Den var ytterst hemlig. Den skulle bedriva psykologisk forskning men också skaffa pengar så att Sigvard Nilsson skulle kunna bekosta en utbildning till yogi i Indien. När föreningen fått god ekonomi skulle medlemmarna både få del av medlen och ledarens inhämtade kunskaper.

Sommaren 1930 föreslog Sigvard Nilsson att de skulle råna ett mejeri för att skaffa pengar till hans yogiutbildning.

- **Varför drog ni in alla de här arbetarna och hantverkarna i era experiment?** frågar Olof Kinberg Sigvard Thurneman. De hade väl inget intresse av yoga?

- Det kan jag...

- Varför skulle de göra det?

- Jag hade tänkt använda dem som försöksobjekt.

- Och sedan använda dem som verktyg?

- Ja, det också.

I skolan hade Sigvard Nilsson stått ensam på skolgården, ointresserad av de andras lekar, av all slags sport; blek och tafatt och försagd, betraktats av omgivningen som i det närmaste imbecill. Det hade inte gått bättre i klassrummet. Han hade varit ointresserad, haft svårt att följa med. Själv berättar han, för Olof Kinberg, om en fröken Olsson som tagit för vana att läsa hans uppsatser högt för klassen, för att hon funnit dem lustiga, och fick så hela klassen att skratta. (Själv säger fröken Olsson till personutredaren att hon minns honom som "en blek och bedrövlig pojke, som aldrig gav uttryck för några sinnesrörelser, vare sig av glädje eller sorg, dessutom ytterligt svår att få något svar av".) Läsintresset kom senare.

Fadern hade tagit honom från skolan, avbrutit hans skolgång, för han kunde inte se någon mening med att sonen gick där. Butiksbiträde blev han för ingen kunde upptäcka någon begåvning hos honom, någon som helst social ambition, något intresse för denna världen över huvud taget. En inåtvänd drömmare som höll sig tätt

intill husväggarna när han gick till och från arbetet på Adolf Nilssons Herrekipering vid Stora Torget. Lön fick han inte av fadern. Fast mat och husrum hade han ju, och fickpengar när han bad om det. Till Olof Kinberg säger han att det varit så plågsamt att bli betraktad som "en tafatt och praktiskt tämligen oduglig fjant".

Inför sina kamrater i den magiska, hemliga förening han tillhörde ledningen för predikade han om den privata äganderätten som ett påhitt av de besuttna. Därför var det inte fel av den som ingenting äger att ta av den som har i överflöd. Att stjäla var inget brott, inget moraliskt brott.

Samvete?

Samvetet var bara en idé inpräntad av lärare och föräldrar som ingenting visste om högre värden. Samvete fanns lika lite som det fanns en gud. Kärlek fanns inte heller, inte kamratskap, vänskap. Sådant var bara idéer, ingenting verkligt. Bara det egna jaget ägde ett värde. Jagets önskningar måste tillfredsställas. Därför var det inte heller orätt att ta livet av någon. Livet saknade betydelse.

De skulle råna ett mejeri, men Erik Hedström hade haft invändningar, ställt frågor.

Sigvard Nilsson påstod att det kommit en skriftlig order från Stockholm, men när Hedström bad att få se den förklarade Sigvard Nilsson att ordern var i chiffer. De behövde en bil för att kunna råna mejeriet, men kunde inte föreningen, med sina resurser, ordna en bil? Alla bilar var upptagna för tillfället. Måste de mörda en droskchaufför för att komma över en automobil, var det inte enklare att bara stjäla den? De brukade göra så i föreningen, förklarade Sigvard Nilsson.

Han hade fått med sig en äldre kusin, som hade en motorcykel med sidovagn. Det var på den de tre unga männen gjorde sina rekognoseringssturer i trakten runt Sala, nattetid, på jakt efter ett lämpligt mejeri. På mejerierna fanns stundtals gott om pengar, kvällen innan bönderna skulle betalas för mjölken.

- Det var bra att du skaffat dig en motorcykel så du kan köra åt föreningen och få bra betalt för det, sa Sigvard Nilsson till sin kusin.

De fastnade för Hedåkers mejeri. Det låg bra till. Erik Hedström ringde en släkting, som var bonde, och fick veta när utbetalningarna brukade ske. De bestämde sig för ett datum, en fredag i mitten av november.

Kusinen trodde nog inte på allt det där. Sigvard pratade så mycket. Föreningen trodde han över huvud taget inte på. Men han var imponerad av sin yngre kusins trollerikonster och hypnotiska förmåga. En gång hade han fått honom att förflytta sig i rummet utan att han förstod hur det gick till. Sigvards mamma blev också så glad när han kom och hälsade på, för detta att han intresserade sig för Sigvards "barnsligheter", som hon uttryckte det, och han tyckte mycket om hans mamma, hennes vänlighet och omtanke. Betalt fick han aldrig.

Om han tyckte kusinen var tokig?

Han får frågan några år senare.

Nej, det hade han aldrig tyckt. Sigvard Nilsson var "egen", inte "tokig". Han hade en sådan inbillningsförmåga, kunde tala i evigheter om alla möjliga fantasier "som om de var verkliga". Han blandade ihop sina tankar med verkligheten. Säkert trodde han själv på det.

Fast en höstkväll bröt Sigvard Nilsson och Erik Hedström sig in i ett förråd vid kalkbruket i Strå och stal dynamit. Kusinen förstod väl inte riktigt vad som hände, förrän efteråt, men han hjälpte dem att frakta dynamiten därifrån. Det var på riktigt. När Sigvard Nilsson ville att han skulle köra honom till Västerås på motorcykeln för att "knäppa" en chaufför trodde han inte på honom. Han antog att Sigvard skulle komma tillbaka från Västerås, tomhänt, med en mångordig förklaring om hur någonting kommit i vägen. Men han skjutsade honom till Västerås, släppte av honom strax utanför stan, återvände ensam till Sala där han, vilket var bestämt, mötte upp med Erik Hedström. Han kom sent, för han hade träffat en bekant på vägen. Klockan var väl strax efter åtta på kvällen. Då kom en bil. När den passerade, och saktade ner, såg de Sigvard Nilsson sticka ut huvudet genom främre bildörren, sittande vid ratten.

- Var inte det där Sigvard? sa kusinen.

- Tyst! Tyst! väste Erik Hedström.

Det hade funnits flera personer i närheten.

Erik Hedström satte av efter bilen.

Mejeriet rånade de aldrig. Det hade blivit alltför sent på kvällen.

- Och Abrahamsson? frågar Olof Kinberg. Hade han inget intresse för magiska saker?

Roland Abrahamsson hjälpte Sigvard Nilsson bygga en radioapparat i föräldrahemmet och därefter hade de fortsatt att umgås. Abrahamsson var ett år äldre, yngst i en barnaskara på tio. Han arbetade på Ahlins, som försäljare och radiomontör, ytterst uppskattad av sin arbetsgivare som beskrev honom som arbetsam och ordentlig, driftig, dessutom en utomordentlig försäljare. Ingen sålde så många radioapparater som Roland Abrahamsson. Också andra beskriver honom i positiva ordalag, om också där finns stråk i en annan tonart: Butter. Vresig. Snål. En besserwisser som alltid skulle ha sista ordet.

På fotot efter häktningen ser han ut som en ung rysk intellektuell före revolutionen: blek och smal med hög panna, spetsig näsa och mörkt tjockt hår som kammats omsorgsfullt. Blicken genom de runda stålbågade glasögonen är uppfordrande, kritiskt granskande - fast bara ett öga syns tydligt. (Vid fyra års ålder fick han en knivspets i höger öga, som ersattes med ett emaljöga.) Han ser arg ut, avvisande. Hans sinnelag var kritiskt, viljan tycks ha varit stark, målmedvetenheten stor. Intelligensten var det definitivt inget fel på.

- Nej, svarar Sigvard Thurneman, vi har inte sympatiserat av den orsaken, utan vi har bara varit tillsammans när vi gjort såna här kupper och brott.

- Hade han inte alls intresse av det här?

- Vi diskuterade olika religioner och så, för han sa att han var av samma åsikt om moralen som jag.

- Vad har han angivit som åsikt?

- Han säger att samhället har förtryckt dom lägre klasserna och att han ska sätta sig upp mot det.

Kölfors var deras första gemensamma brott, det mest raffinerade av dem alla och det som gav störst ekonomiskt utbyte. Polisuniformerna tycks de ha tillverkat redan året innan, planeringen var noggrann. De visste vad de ville ha, vad de skulle göra, även om de verkar ha varit okunniga om att det bodde två personer i huset. Kölfors är det brott Sigvard Thurneman sätter högst när Olof Kinberg ber honom gradera dem. Det var så spännande, det blev strid, "det stegrade sig undan för undan". Allt utspelade sig dessutom i fullt månljus.

- Tänk, säger han till Olof Kinberg, månljus har det varit alla gångerna, det är lustigt. Han skrattar sitt nervösa, fladdrande, tonlösa skratt som Olof Kinberg finner så obehagligt.

Med vid Kölfors var också Herbert Jansson. Han arbetade på Strå kalkbruk i Sala, men gick arbetslös i perioder. En dag på våren 1932 hade han varit inne i Adolf Nilssons Herrekipering för att köpa en överrock och en kostym, inte haft tillräckligt med pengar, men fått köpa på krita sedan den unge expediten inskridit, gått i god för honom. När han kom tillbaka för att göra sin första avbetalning började Sigvard Nilsson fråga ut honom om hans jobb, och vad han tjänade. På kvällen hade han kommit fram till honom där han stod i ett gathörn, de slog följe och innan de skildes åt hade Sigvard Nilsson bjudit den jämnåriga Herbert Jansson hem till sig.

Herbert Jansson var ett känt ansikte på stan, en stadig bit som kompenserade en viss tröghet i tanken med humor, fräckhet och ett explosivt humör, i alla fall när han druckit. Kallades "Dempsey", tyckte om att klä sig snyggt. Han hade dömts några gånger, för misshandel, fylleri och förargelseväckande beteende. Sigvard Thurneman bjöd på pilsner, spelade några bitar på piano och frågade sedan om han var intresserad av ett arbete som chaufför. Lönen skulle vara mer än det dubbla jämfört med Strå. Firman, som låg i Stockholm, var välrenommerad, sysslade med spannmålstransporter, men smugglade sprit och vapen, också utomlands. Var inte sådant riskabelt? undrade Jansson. Nejdå, sa Sigvard Nilsson, firman var så välrenommerad att ingen kunde misstänka den. Dessutom fanns en advokat och en polis i ledningen. Herbert Jansson bad att få tänka på saken.

En tid senare hade han skrivit på ett slags anställningskontrakt, fått veta att tystnadsplikten gällde - annars skulle han skjutas - men så hörde han ingenting mer, fick inga körningar, ingen anställning, trots att han stötte på, flera gånger, ändå tills han en kväll i september 1933 hämtades upp av Sigvard Thurneman, som nu bytt namn, och Roland Abrahamsson i den sistnämndes Oldsmobile. Först i bilen fick han veta att de skulle till Kölfors, till huset där schaktmästare Axel Kjellberg bodde. Schaktmästaren skulle rånas på avlöningspengarna. Han skulle rånas och sedan skjutas. Med sig i bilen hade de fyra pistoler, två revolverar och ett automatgevär. Herbert Jansson kände Kjellberg, ty han var tillfälligtvis anställd i det nödhjälpsarbete vid Kölfors som schaktmästaren basade över.

Iklädda de falska polisuniformerna knackade Abrahamsson och Thurneman på hos Kjellberg, på hans sovrumsfönster. Klockan hade hunnit bli över tolv. När Kjellberg drog upp rullgardinen och tittade ut såg han två uniformerade polismän i månskenet och mellan dem Herbert Jansson klädd i en trenchcoat. De bad honom komma runt och öppna, de hade gripit en hembrännare och behövde få komma in. Thurneman sköt Kjellberg från farstutrappan, med automatgeväret. När de kommit in i huset upptäckte de den unga hushållerskan, som sov i ett angränsande rum och kom uppfarande från sängen. Henne sköt de också. Sedan hittade de nyckeln till kassaskåpet, som innehöll mer än tiotusen kronor – i dagens penningvärde: drygt 280 000 kronor – satte eld på huset och gav sig av därifrån.

De kom att kallas Salaligan, men först efter gripandet, efter det att de fem unga männen – den äldsta tjugonio, den yngsta tjuogoett – gripits på olika platser och förts till polishuset i Sala, en efter en, under några dagar kring midsommaren 1936, inför en förstummad, för att inte säga chockad allmänhet: först Erik Hedström, därefter Åke Lindberg, sedan Sigvard Thurneman och så, till sist, Herbert Jansson och Roland Abrahamsson. För detta var den minsta gemensamma nämnaren: rånmördarna var födda eller uppvuxna i Sala. Här hade de gått i skolan, börjat arbeta. Människor här kände dem, kände deras föräldrar, bröder och systrar. Erik Hedströms hustru bodde här, hans två små barn. Ingen hade kunnat ana.

Eller?

Det kom ett brev till polisen, ett anonymt brev som pekade ut Sigvard Thurneman och Roland Abrahamsson som skyldiga till rånmorden i Kölfors. Det kom några månader efter dådet, men schabblades bort av polisen. Ingen kunde väl tro att ett så kallhamrat brott begåtts av några från trakten? Förövarna hade kommit, och försvunnit. Så måste det ha gått till. Misstankarna gick åt huvudstaden till, en gangsterliga, inspirationen hämtad från Chicago. Brevskrivaren, kom man fram till efter gripandet, under rättsprocessen, måste ha varit en ung man som en gång varit medlem i Den Magiska Cirkeln. Nu var han död, hade dött i tuberkulos. Brevet måste ha kastats.

Sigvard Thurneman och Roland Abrahamsson köpte en ny bil tillsammans, en stålgrå Graham, en lyxbil som väckte uppseende vart de än kom i den, för 9 400

kronor. De köpte den fyra månader efter rånmordet i Kölfors. Det pratades på bygden. Vart hade de fått pengarna ifrån? Thurneman påstod att han vunnit dem på lotteri.

Det rånmord de begick året efter Kölfors visste man över huvud taget inte att det var ett brott, förrän efter gripandet, då Sigvard Thurneman plötsligt erkände, och började berätta, utan att någon frågat honom om saken. Misstankar om brott hade funnits, polisexpertis från Stockholm kallats till den nedbrunna stugan i Västerfärnebo, men utredarna kom fram till att fröken Matilda Blomkvist brunnit inne genom en olyckshändelse. Tvivlare fanns; hon hade ju alltid varit så försiktig med elden, hade knappt vågat ha fotogenlampan tänd. Hon hade haft gott om pengar, hennes eländiga uppenbarelse och fallfärdiga stuga till trots. Det var vad ryktet på bygden sade. Utredarna hade emellertid inte stannat tillräckligt länge för att få höra dessa historier – ej eller något om de unga män som besökt henne, flera gånger, några månader före branden. De hade kommit i bil, i "en spritt ny bil".

Idén var förmodligen Roland Abrahamssons. För det var han som hade en stuga att sälja, och som hade kommit de båda första gångerna, för att låta Matilda Blomkvist se hans stuga och höra vad hon var villig att betala. Han hade hört att hon ville flytta. Han hade också sett papperspåsen hon bar med sig, tryckt intill bröstet. När han efteråt frågat en granne om hon verkligen hade några pengar att betala med, hon hade ju inte precis sett solvent ut, hade han fått höra att gumman visserligen hade sina egenheter – som det där med papperspåsar eller att hon lagt tidningar på golvet för att inte nöta på trasmattorna – fast förmögen var hon. Pengarna förvarade hon visst hemma, i stugan, i någon av alla sina papperspåsar.

De körde upp med bilen till stugan, backade upp mot den och stannade. Thurneman borrarde ett hål genom väggen, in till kammaren, där de visste att hon sov. Med gemensamma krafter ledde de en gummislang från bilens avgasrör till hålet, och sedan satte sig Abrahamsson vid ratten, startade bilen. Motorn spann så tyst att den inte ens hördes ner till vägen. De borrarde ytterligare ett hål, tryckte in mera gas. Sedan bröt Thurneman upp köksfönstret med en skruvmejsel, och kröp in. De hittade fyra papperspåsar, med sopor och lump och tomflaskor. I en av dem fanns en portmonnä med 6 kronor och 75 öre, i ettöringar och tvåöringar. Två bankböcker hittade de också, och lämnade.

När de for därifrån fick Herbert Jansson mynten. Han hade hållit vakt nere vid vägen, och hjälpt till att leta i stugan. Alltid fullmåne, och alltid skulle de vara tre man med vid brotten.

Idén med gasen ska också ha varit Roland Abrahamssons. Han hade läst, i en tidningsartikel, att i Amerika dödade man råttor med gas.

- Anser ni verkligen på fullt allvar att alla mänskliga handlingar är fullt tillåtna?

Det är Olof Kinberg som frågar.

Sigvard Thurneman sitter mitt emot honom; de befinner sig på Långholmen, det har gått tre veckor sedan rättegången avslutades, det är knappt två veckor kvar till julafton 1936. Kinberg noterar att han sitter "som en gammal fröken", upprätt, utan att luta sig mot ryggstödet, med benen ihopdragna, liksom kraftlösa. Aldrig ser han sig omkring i rummet, den matta blicken fästad vid utfrågaren. Thurneman svarar:

- Ja, jag tror... jag trodde det inte fanns något samvete heller förr, för det har ju gått ut på det, det här, men jag har fått en obehaglig påminnelse om det på sista tiden...

Han tänker på Matilda Blomkvist i Västerfärnebo. Han har nämnt henne under rättegången, motvilligt, och i samtalen med Olof Kinberg. Han kan inte, som han säger, "bli kvitt" den bilden på näthinnan. När de lämnat den brinnande stugan hade han passerat sängen och han hade kastat en blick mot henne där hon låg. Hon hade haft ögonen öppna, påstår han, hon hade sett på honom. Han säger:

- Jag la märke till att när jag försökte be att det skulle gå bort, så jag slapp få se den där kvinnan, så var det omöjligt. Men sedan när jag började tänka att jag var en sådan ond människa, så blev jag lugnare.

- Var det den kvinnan som blev innebränd? Det var första erinringen om samvetet, det tyckte ni var obehagligt?

- Ja, just det där att hon inte var död då jag tände. Hon hade sängen med kudden mot dörren och fötterna mot gaveln och jag tände den gaveln så elden måste ha börjat vid... och jag tänkte sedan efteråt att det var en förfärligt plågsam död och att hon var levande är jag absolut säker på, för hon gjorde en rörelse med handen, när jag gick ut.

- Nå, men de andra sakerna då?

Nej, det var inte så farligt. Lukten inne i droskbilen var obehaglig, sedan han skjutit chauffören, det var en förfärlig lukt, av blod, och den satt liksom kvar i kläderna, efteråt. Annars hade han inte känt något obehag. Efter mordet har han alltid känt sig lugn.

- Nå, den här Kölforsaffären, där ni tog kål på två människor, besvarar inte den er något?

- Nej, inte det minsta.

- Har ni inte försökt förklara det för er?

- Nej.

- Hade de gjort er något ont dessa människor?

- Nej, jag kände dom inte, jag hade aldrig sett dom förut, jag vet inte riktigt hur de såg ut heller. Jag fick aldrig se det.

- Ni har inga bestämda sinnesintryck från den historien?

- Nej, den anser jag som om jag inte skulle varit med när jag sitter här nu. Jag trodde det skulle vara så, alltid, tills jag fick den här minnesbilden i Västerfärnebo, att det inte alltid är så. Men det där i Västerfärnebo... en gång nu under rannsakingen när jag skulle lägga mig och sova då kunde jag inte sova, då kom det där.

- Vad kom då?

- Den där synen, den där uppenbarelsen av kvinnan.

Olof Kinberg frågar, något senare under samtalet, om han är stolt över sina gärningar.

- Nej, jag är inte stolt över det här inte. Det är inget särskilt märkvärdigt med brotten jag gjort.

- Nej, det kan man inte säga, det är bara det att det varit så många.

- Att det blivit så många är väl bara för att vi har hållit på så många år.

Ett till skulle det bli. Planer fanns också på andra brott, på raffinerade bankkupper i både Sala och Stockholm, på en kupp mot Centralpostkontoret på Vasagatan i Stockholm, där först Centralstationen skulle sprängas – för att sysselsätta polisen på annat håll och de efteråt skulle kunna försvinna i kaoset – men bankbudet Elon Pettersson i Sala skulle bli deras sista offer, och deras fall, en fredag i mitten av juni 1936. De hade försökt flera gånger, men alltid hade något kommit i vägen.

De såg honom komma cyklande från stan, genom Suckarnas Allé, och ställde bilen så att han måste passera den på sin väg upp mot Strå kalkbruk. Bilen, en grå Chevrolet, hade de stulit natten innan på en gata bakom Dramaten i Stockholm. De visste att Elon Petterson hämtat avlöningspengar på banken, kunde se postväskan hängande över styrstången. Erik Hedström satt vid ratten, Sigvard Thurneman bredvid. Några mil därifrån väntade Åke Lindberg med en flyktbil: han var arbetskamrat med Hedström, hade övertalats att vara med. När Elon Petterson kom upp bredvid bilen vräkte Sigvard Thurneman upp dörren. Han sköt.

Vittnen som befann sig på vägen, de var flera stycken, berättade om hur Elon Pettersson farit ner i diket med cykeln, men kommit snabbt på fötter, hoppat över diket och sprungit ut på fältet med mannen som kommit utfarande ur bilen efter sig. Han hade sprungit hukande, rört sig hit och dit. Förföljaren var, som ett av vittnena sa, "helt vitklädd". På huvudet hade han haft en vit huva, dessutom motorglasögon. Han sköt flera skott mot Petterson, som till sist sjönk ihop, han vände sig om, hoppade över diket, rev loss väskan från cykeln och hoppade in i bilen som försvann "med en väldig fart". Elon Pettersson levde när människor kom springande fram till honom, men avled tidigt nästa morgon.

Varför sköt han så många skott?

Sigvard Thurneman får frågan under rättegången.

- Föreningen hade alltid arbetat efter den principen, att inga vittnen skulle få finnas. På måndagskvällen efter rånmordet kom en ung man in på polisstationen i Köping. Han var lantarbetare, hette Åke Widlund. Han hade en märklig historia att berätta. En person han kände, Erik Hedström, hade några månader tidigare frågat om han ville delta i en kupp mot ett bankbud i Sala.

Erik Hedström var den förste som greps, och den förste att erkänna. Sedan kom de, en efter en. Fast Roland Abrahamsson erkände aldrig, dömdes mot sitt nekande. Någon förening, som styrdes från Stockholm, kanske från Köpenhamn, kunde aldrig hittas. De två män som Thurneman utpekade som ledare för Den Magiska Cirkeln i Sverige greps, förhördes och släpptes, fria från alla misstankar.

Svensk och dansk polis letade också efter Andersen, en dansk magiker och författare, på tillfälligt besök i Sala sommaren 1924, men inte heller han kunde spåras.

ÅR FÖR ÅR

- 14 november 1908 Sigvard Nilsson föds i Sala .
- 14 juni 1924 Jubileumsutställningen öppnar: Sala 300 år.
- Sommaren 1929 Erik Hedström träffar och börjar umgås med Sigvard Nilsson.
- 3 november 1929 Sigvard Nilsson reser till Köpenhamn.
- Maj 1930 Stadgar för Den Magiska Cirkeln undertecknas.
- 14 november 1930 Droskchauffören Sven Eriksson mördas och hittas nästa morgon i bäcken vid Sörbo.
- November 1930 Sigvard Nilsson och Roland Abrahamsson börjar umgås.
- Våren 1932 Herbert Jansson möter Sigvard Nilsson. Samma år byter Sigvard Nilsson namn till Sigvard Thurneman.
- 5 september 1933 Schaktmästare Axel Kjellberg och hushållerskan Karin Holmberg mördas i Kölfors.
- 20 januari 1933 Sigvard Thurneman och Roland Abrahamsson köper en bil tillsammans, en Graham.
- Våren 1934 Polisen i Sala får anonymt brev som utpekar Sigvard Thurneman och Roland Abrahamsson som männen bakom dubbelmordet i Kölfors.
- Hösten 1934 Adolf Nilssons Herrekipering går i konkurs. Familjen flyttar till Stockholm.
- 12 november 1934 Fröken Matilda Blomkvist brinner inne i sin stuga i Västerfärnebo. Långt senare upptäcks att branden varit anlagd, och att hon mördats.
- April 1936 Erik Hedström och Åke Lindberg öppnar egen verkstad i Köping.
- 19 juni 1936 Bankbudet Elon Pettersson i Sala rånmördas.
- 22 juni 1936 Lantarbetaren Åke Widlund kommer in på polisstationen i Köping och berättar en märklig historia.

23 juni 1936	Erik Hedström grips i sin verkstad i Köping, Sigvard Thurneman grips i föräldrahemmet i Upplands-Väsby, Åke Lindberg grips i Sala.
27 juni 1936	Roland Abrahamsson och Herbert Jansson grips.
13 augusti 1936	Rättegången inleds i Västerås.
20 november 1936	Rättegången avslutas. De åtalade ska genomgå sinnesundersökning.
22 februari 1937	Domarna avkunnas: Sigvard Thurneman döms till sluten vård på sinnessjukhus, Roland Abrahamsson, Erik Hedström, Herbert Jansson och Åke Lindberg döms till livstids straffarbete.
29 maj 1937	Svea hovrätt fastställer domarna.

EPILOG

Sigvard Thurneman placerades på Sätters sinnessjukhus, på den fasta paviljongen. Han kom dit i slutet av september 1937, skulle stanna i nästan trettio år. 1964 överfördes han till Karsuddens sjukhus, därifrån till mentalsjukhuset i Växjö varifrån han frigavs 1969. Under sjukhusvistelsen lärde han sig flera språk, han arbetade med översättningar och hjälpte docent Erik Karlmark med dennes doktorsavhandling. Efter frigivningen ordnade Karlmark ett arbete åt honom, som vaktmästare. Thurneman hade då återtagit sitt ursprungliga familjenamn. Sigvard Nilsson bodde ensam i en lägenhet i Abrahamsberg, Bromma, och avled den 11 juli 1979, 70 år gammal. I enlighet med hans önskan lades askan efter honom i jorden på kyrkogården i Sala. Inga andra än de två kyrkogårdsarbetarna var närvarande vid den korta ceremonin.

Erik Hedström frigavs i oktober 1946, bosatte sig i Stockholm, men flyttade sedan runt, till flera platser i landet, för att till sist bosätta sig i Västerås. Han hade återförenats med sin hustru från före gripandet och hade tre barn. I fängelset på

Långholmen utarbetade han en uppfinning till bilindustrin vilken, påstås det, ska ha gjort honom ekonomiskt oberoende. Han avled i oktober 1988, 77 år gammal.

Roland Abrahamsson frigavs 1948, bodde sedan på flera adresser i Stockholm, innan han avled i maj 1986. Han var då 69 år gammal. Han gifte sig aldrig, hade inga barn, och levde under namnet Flygberg. Enligt grannarna höll han sig på sin kant, umgicks med ingen.

Herbert Jansson flyttade efter frigivningen i juli 1948 till Malmö, återvände för en kort tid till Sala, men bosatte sig åter i Malmö, där han avled i oktober 1979, 72 år gammal. Han var då änklings sedan flera år.

Åke Lindberg frigavs 1945, bodde en tid i Stockholm, men flyttade i slutet av femtitalet till Skåne, där han avled våren 1975, 60 år gammal. Han var ogift, hade inga barn.

Ingen av dem återföll i brottslighet.

Anders Sundelin

Aftonbladet 16/ 2008